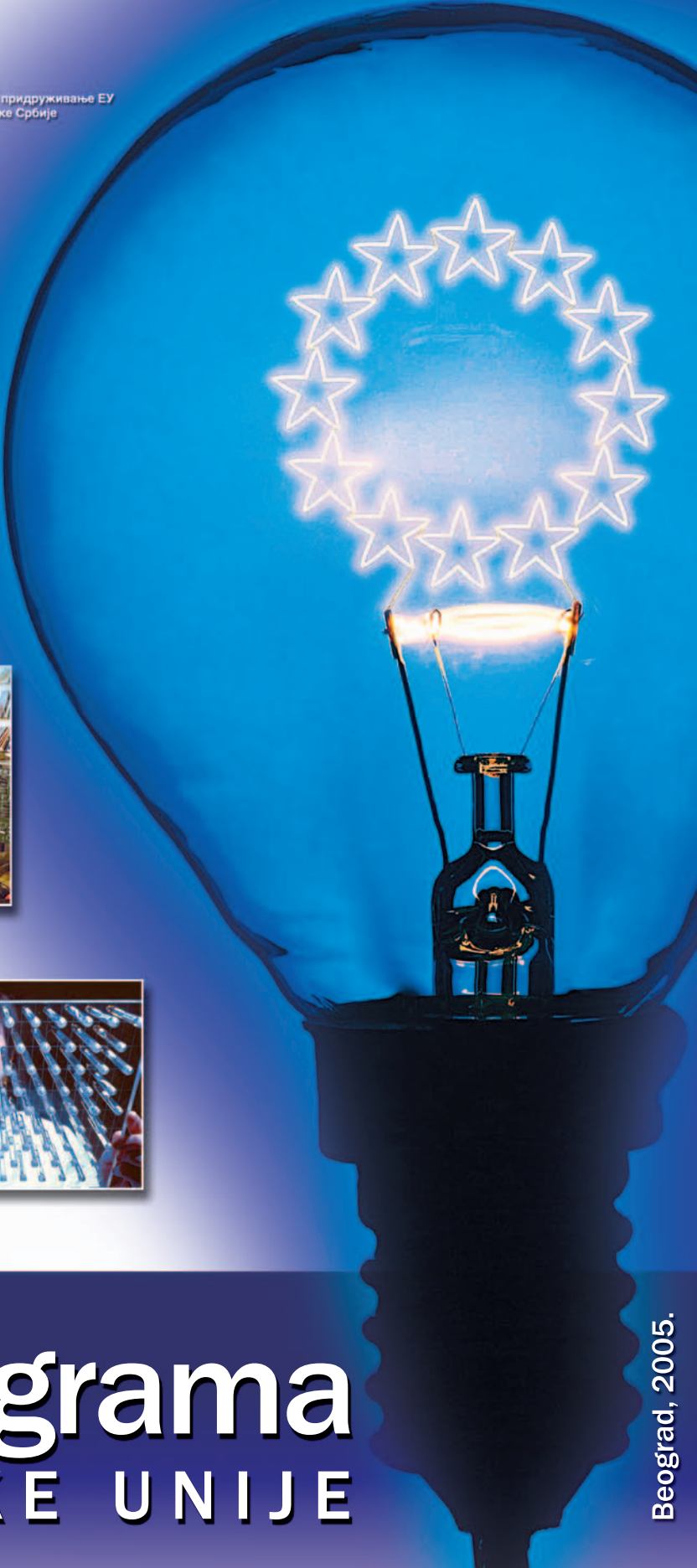

Evropski pokret
Srbija

Канцеларија за придруживање ЕУ
Влада Републике Србије

25 Programa

EVROPSKE UNIJE

Beograd, 2005.

KANCELARIJA ZA PRIDRUŽIVANJE EU VLADE REPUBLIKE SRBIJE

Kancelarija za pridruživanje EU Vlade Republike Srbije (Kancelarija), koja je glavni koordinator svih aktivnosti državnih organa u vezi sa procesom evropskih integracija u Republici Srbiji, zadužena je i za sprovođenje *Strategije komunikacije Vlade Srbije o Procesu stabilizacije i pridruživanja Državne zajednice Srbije i Crna Gora Evropskoj uniji*, čiji je osnovni cilj da pravovremeno i objektivno informiše građane o procesu evropskih integracija i na taj način doprinese razumevanju zajedničkog vlasništva svih građana nad ovim procesom.

U cilju informisanja građana o svim aspektima procesa evropskih integracija i prepoznavajući da uspešno odvijanje procesa evropskih integracija zahteva zajednički rad i koordinaciju svih aktera društva, sačinjena je i ova brošura kao autorsko delo Evropskog pokreta u Srbiji koju Kancelarija za pridruživanje EU objavljuje uz pomoć sredstava Španske agencije za međunarodnu saradnju.

Izdavanjem ove brošure Kancelarija započinje ciklus izdavačkih aktivnosti u vezi sa procesom evropskih integracija za 2005. godinu koje će biti namenjene širokom krugu korisnika – državnim službenicima, predstavnicima nevladinih organizacija, predstavnicima akademske zajednice i socijalnim partnerima.

Radmila Milivojević

25 Programa

EVROPSKE UNIJE

UKLJUČIVANJE SRBIJE I CRNE GORE U 25 INTERNIH PROGRAMA EVROPSKE UNIJE

Poslednjih meseci 2004. godine, Srbija i Crna Gora se našla, kao i druge zemlje Regiona, pred otvorenim vratima Evropske unije. Do njih vodi prava putanja – Evropsko partnerstvo – jasan plan i vremenski okvir za ispunjavanje neophodnih uslova. U političkom, tehničkom, pa i ekonomskom smislu, sve druge zemlje oko nas ili su ispunile neophodne uslove, ili imaju utvrđen plan i tempo kojima se predviđa njihovo ispunjavanje. Šta se to desilo u 2004. godini što stavlja region Zapadnog Balkana u novi položaj? Kakve se mogućnosti približavanja Evropskoj uniji otvaraju i šta one podrazumevaju?

Jelica Minić

Počnimo sa kratkim istorijatom najnovijih zbivanja. Odnosi Evropske unije i zemalja Zapadnog Balkana ušli su, nakon njihovog sastanka na vrhu u Solunu juna 2003. godine, u novu fazu ubrzanog institucionalnog i horizontalnog povezivanja. Neposredno uoči ovog samita, zemlje Zapadnog Balkana prihvatile su Akcioni plan za naučnu i tehnološku saradnju sa Evropskom unijom, koji bi trebalo da stvori mogućnosti i kapacitete u zemljama Regiona da se integrišu u razvojne i istraživačke programe Unije i u potpunosti uključe u Evropski istraživački prostor. Takođe, na Samitu u Solunu, zemlje Regiona su se obavezale da primenjuju Evropsku povelju o malim i srednjim preduzećima.

Tokom 2003. i 2004. godine odvijao se proces postepenog uključivanja Zapadnog Balkana u evropsku energetska mrežu i evropsko energetska tržište, a sačinjen je Plan za razvoj saobraćajne infrastrukture u Regionu, kao deo priprema za njihovo uključivanje u transevropsku transportnu infrastrukturnu mrežu.

U jesen 2004. godine EU je donela značajne odluke kojima se omogućava uključivanje zemalja Regiona u evropske programe. Najvažnija poruka je da čitav Region prelazi u nadležnost Generalnog direktorata za proširenje EU. Time se konkretizuje obećanje iz Soluna da zemlje Regiona mogu da računaju na izvesnu evropsku budućnost i povećanu podršku EU u njihovoj pripremi za punu integraciju.

U septembru je doneta odluka o uspostavljanju jedinstvenog instrumenta za pretpristupnu pomoć (IPA), koji stupa na snagu 2007. godine i omogućava, ne samo zemljama koje su kandidati za članstvo u EU, već i potencijalnim kandidatima, da koriste pretpristupne programe i fondove. Time prelazak u Generalni direktorat (GD) za proširenje dobija i neophodnu finansijsku dimenziju.

U novembru, na marginama Foruma EU – Zapadni Balkan, potpisani su dokumenti koji omogućavaju zemljama regiona da se uključe u 25 internih programa Evropske unije.

U novembru, Savet Evropske unije donosi odluku da otvori svojih 25 internih programa za zemlje Zapadnog Balkana. SCG već može da učestvuje u 4 programa, a u 21 program će se postepeno uključivati zavisno od svojih prioriteta i administrativnih i finansijskih mogućnosti.

Evropska unija je putem više linija otvorila i programe prekogranične saradnje sa SCG, kako sa članicama koje su naši susedi, tako i sa kandidatima. Prvi program koji je aktiviran

bio je INTERREG program sa Italijom, za čitavu SCG, a zatim su osmišljeni i aktivirani i programi sa Mađarskom, Rumunijom i Bugarskom, koji počinju sa primenom u 2005. godini. Moguće je, u okviru CADSES, ući i u zajedničke projekte sa podunavskim zemljama.

Najzad, 13. decembra 2004. godine, Savet EU donosi Direktivu 114 kojom se olakšavaju vizni režim i uslovi boravka za studente, đake, praktikante i volontere iz „trećih“ zemalja, uključujući i zemlje Zapadnog Balkana, a u vezi sa potrebama studiranja, stručne obuke i razmene mladih. Ova mera ima za cilj jačanje Evropskog informacionog društva i međunarodne konkurentnosti EU, koja treba da se dominantno zasniva na znanju, a u skladu sa Lisabonskom strategijom koja je zacrtala dugoročnu viziju Evrope kao društva znanja. U pomenutoj Direktivi se ističe da je njen cilj da „čitava Evropa postane svetski centar izuzetnosti za studiranje i profesionalnu obuku. Podsticanje mobilnosti građana trećih zemalja za potrebe studiranja u Zajednici je ključni faktor takve strategije“. Od zemalja članica se traži da primene Direktivu najkasnije do 2007. godine, a mogu je primenjivati i od kraja januara 2005, kada je stupila na snagu.

U brošuri koja se nalazi pred čitaocem prikazano je 25 programa koje je Evropska unija otvorila za zemlje Zapadnog Balkana, uključujući Srbiju i Crnu Goru. Glavna svrha njenog publikovanja jeste da se zainteresovanim institucijama i pojedincima olakša učešće u ovim programima i da se naša zemlja što bolje pripremi za pridruživanje i pristupanje EU, posebno imajući u vidu nove mogućnosti za povećanu podršku integracionim procesima od 2007. godine. Treba posebno napomenuti da je 9 programa u nadležnosti Generalnog direktorata za obrazovanje i kulturu, 3 u GD za zapošljavanje i socijalna pitanja, po 2 u GD za informaciono društvo, GD za saobraćaj i energetiku i GD za poresku politiku i carinsku uniju i po 1 iz oblasti istraživanja, životne sredine, pravosuđa i sprečavanja pronevera. Drugim rečima, kako u samoj EU, tako i u našem regionu, obrazovanje u najširem smislu, kao i profesionalno usavršavanje, obuka medija, doživotno učenje i dr. trebalo bi da u narednom periodu imaju visok prioritet u produbljivanju i širenju evropske integracije.

Evropski pokret u Srbiji, u saradnji sa Kancelarijom za pridruživanje EU Vlade Republike Srbije i uz pomoć donacije Španske agencije za međunarodnu saradnju, publikovanjem ove brošure nastoji da doprinese delotvornoj primeni Komunikacione strategije Vlade Srbije, kao i Strategije za obrazovanje državnih službenika, koja je u procesu usvajanja. Preko aktivnosti nevladinog sektora, ova dimenzija evropske integracije SCG će se približiti i drugim društvenim grupama i široj javnosti.

Sektor za donacije i razvojnu pomoć Ministarstva za ekonomske odnose sa inostranstvom je određen kao glavni koordinator svih aktivnosti u vezi sa ovim programima u Republici Srbiji (office@mier.sr.gov.yu).

Verujemo da će zajednički napor administracije i civilnog društva u Srbiji, uz podršku partnera iz zemalja EU, pomoći da se građani što bolje informišu o mogućnostima koje pružaju saradnja i puna integracija u evropske strukture i programe i da će ova brošura biti podsticaj brojnim značajnim inicijativama.

Jelica Minić
Evropski pokret u Srbiji

25 PROGRAMA EVROPSKE UNIJE

UVOD	7
1. PROGRAMI KOJI SU OTVORENI ZA SRBIJU I CRNU GORU	9
1.1 ŠESTI OKVIRNI PROGRAM ZA ISTRAŽIVANJA, TEHNOLOŠKI RAZVOJ I OGLEDNE AKTIVNOSTI	10
1.2. TEMPUS	11
1.3. ERASMUS MUNDUS	13
1.4. OMLADINA	14
1.5. LIFE	16
2. PROGRAMI KOJI MOGU BITI OTVORENI ZA SRBIJU I CRNU GORU	17
2.1. BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE	18
2.2. BORBA PROTIV SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI	19
2.3. RODNA JEDNAKOST	20
2.4. ZAŠTITA POTROŠAČA	21
2.5. ZAŠTITA JAVNOG ZDRAVLJA	21
2.6. SOKRAT II	23
2.7. LEONARDO DA VINČI	25
2.8. PODRŠKA EVROPSKIM ORGANIZACIJAMA I AKTIVNOSTIMA U OBLASTI OBRAZOVANJA I OBUKE	26
2.9. ELEKTRONSKO UČENJE	27
2.10. MEDIJI PLUS	28
2.11. MEDIJI/OBUKA	29
2.12. KULTURA 2000	30
2.13. AKTIVNI GRAĐANI EVROPE	32
2.14. ELEKTRONSKI SADRŽAJI	33
2.15. SIGURNIJI INTERNET PLUS	34
2.16. CARINA	35
2.17. FISKALIS 2007	36
2.18. DAFNE II	37
2.19. HERKUL	38
2.20. MARKO POLO	39
2.21. INTELIGENTNA ENERGIJA ZA EVROPU	40
3. NOVA GENERACIJA PROGRAMA EU U OBLASTI OBRAZOVANJA I KULTURE ZA PERIOD OD 2007. DO 2013. GODINE	43
3.1. INTEGRISANI PROGRAM ZA DOŽIVOTNO UČENJE	44
3.2. OMLADINA U AKCIJI	45
3.3. KULTURA 2007	46
3.4. MEDIJI 2007	47
4. PRILOZI	49
4.1. POJAŠNJENJA	50
4.2. TABELA	52

UVOD

Ekonomska i politička integracija zemalja članica Evropske unije znači da ove zemlje moraju da donose zajedničke odluke o mnogim pitanjima i zbog toga definišu zajedničke politike u različitim oblastima – od poljoprivrede do obrazovanja i kulture, od zaštite potrošača do konkurencije, od životne sredine, energetike i transporta do trgovine.

Radi sprovođenja dogovorenih politika utvrđuju se višegodišnji programi, u stvari akcioni planovi za ostvarivanja ciljeva, koje su Evropska unija i zemlje članice postavile u određenim sektorima. Za zemlje članice EU programi predstavljaju značajne instrumente za definisanje i sprovođenje internih politika EU.

Do 1997. godine ovi programi su bili namenjeni samo zemljama članicama EU, a zatim je, u okviru intenzivnijih priprema zemalja kandidata za članstvo, počelo postepeno otvaranje programa i za ove zemlje. Programi se finansiraju iz budžeta EU i tamo gde postoji aranžman za učešće zemalja nečlanica to podrazumeva finansijsko učešće tih zemalja u budžetu EU.

Iskustvo zemalja kandidata pokazalo je da je učešće u programima EU značajan put pripreme za članstvo, koji je omogućio ovim zemljama i njihovim građanima bliže upoznavanje sa politikama i načinom funkcionisanja EU i osposobio ih da primenjuju pravne propise EU.

U dokumentu „Solunska agenda za Zapadni Balkan“, koji je Evropski savet usvojio 20. juna 2003. godine u Solunu, između ostalog, predviđeno je za zemlje Zapadnog Balkana i otvaranje internih programa i agencija po prilagođenom modelu, koji je primenjen za zemlje kandidate.

U toku je pripremna procedura za uključivanje zemalja Zapadnog Balkana u programe EU, koja podrazumeva niz pravno-administrativnih poslova. Prvi korak je bio zaključivanje okvirnih sporazuma sa svakom zemljom posebno, uključujući Srbiju i Crnu Goru (22. novembra 2004. godine), čime je stvoren pravni osnov i utvrđeni opšti principi učešća u programima.

Dalje slede izbor prve grupe programa, pregovaranje i zaključivanje memoranduma o razumevanju (MoR) za svaki odabrani program posebno i uplata finansijskog doprinosa, nakon čega će biti moguće puno učešće u određenom programu. U prvoj fazi predviđeno je sufinansiranje iz programa CARDS i određeno je da to bude tri do pet programa godišnje. U koje će se programe Srbija i Crna Gora uključiti zavisice od više kriterijuma: na prvom mestu, od administrativnih i finansijskih kapaciteta, zatim od komplementarnosti sa prioritetnim oblastima u okviru CARDS programa za SCG (kao primer navodi se saradnja carinskih službi, kao i organa pravosuđa i unutrašnjih poslova), od usklađenosti propisa i njihove primene sa standardima EU (na primer, za program MEDIA i neke programe iz oblasti zapošljavanja i socijalne problematike), od mogućnosti za puno korišćenje predviđenog obima

Jasminka
Kronja

učesća i dr. Za učesće u programima veoma je bitna administrativna struktura; za neke programe to znači i osnivanje posebnih državnih tela, agencija ili sl. (na primer, za programe Leonardo da Vinči, Sokrat, Omladina i dr).

U Okvirnom sporazumu navedeno je 25 tekućih programa koji su potencijalno otvoreni za nas. Treba napomenuti da su određeni programi EU već otvoreni za zemlje Zapadnog Balkana bez finansijskog doprinosa: TEMPUS i Erasmus Mundus (visoko obrazovanje), Šesti okvirni program EU za istraživanja i tehnološki razvoj (aktivnosti u kojima je predviđena međunarodna saradnja), program za mlade i program LIFE (životna sredina, deo koji se odnosi na „treće“ zemlje). Pored ove dve grupe programa, u brošuri su predstavljani i novi programi iz obrazovanja i kulture (2007–2013), u kojima se očekuje organizovano učesće Srbije i Crne Gore.

Kao što je rečeno, učesće u internim programima Evropske unije izuzetno je značajno za neposredno upoznavanje naših institucija i građana sa sistemom vrednosti Evropske unije, sa njenim politikama u različitim oblastima, pravnim propisima i njihovom primenom u praksi, uspešnim rešenjima i iskustvima drugih zemalja u okviru EU, kao i načinom i pravilima funkcionisanja EU. U pripremama za učesće u ovim programima potrebno je, pre svega, sagledati koji su to programi i šta nude. Ova brošura je prvi korak u tom pravcu.

Jasminka Kronja

1 Programi

KOJI SU OTVORENI
ZA SRBIJU I CRNU GORU

1.1 ŠESTI OKVIRNI PROGRAM ZA ISTRAŽIVANJA, TEHNOLOŠKI RAZVOJ I OGLEDNE AKTIVNOSTI (*Sixth Framework Programme for Research, Technological Development and Demonstration Activities*)

<http://europa.eu.int/comm/research/fp6>

Kratak opis

Ovaj program je glavni instrument za sprovođenje naučnoistraživačke politike EU i obuhvata sve aktivnosti EU u oblasti istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija. Ovo je najkompleksniji program koji predstavlja treći po veličini operativni budžet u okviru ukupnog budžeta EU, posle Zajedničke poljoprivredne politike i Regionalne politike. Okvirni program je jedan od ključnih instrumenata za realizaciju Lisabonske strategije i kreiranje Evropskog istraživačkog prostora.¹ – unutrašnjeg tržišta za istraživanja i znanje, u kojem će biti bolje integrisane aktivnosti EU i zemalja članica u ovoj oblasti.

Ciljne grupe

Najširi krug organizacija i institucija koje se bave naučnoistraživačkim radom i pojedinci–istraživači.

Aktivnosti

Strukturirane su u 3 posebna programa:

A. „Fokusiranje i integrisanje evropskog istraživačkog rada“ koji obuhvata

7 prioriternih tematskih oblasti:

1. Prirodne nauke, genomika i biotehnologija u službi zdravlja;
2. Tehnologije za informaciono društvo;
3. Nanotehnologije i nanonauke, multifunkcionalni materijali zasnovani na znanju, novi proizvodni procesi i uređaji;
4. Aeronautika i kosmos;
5. Kvalitet i zaštita hrane;
6. Održivi razvoj, globalne promene i ekosistemi (održivi energetske sistemi; održivi kopneni transport; globalne promene i ekosistemi);
7. Građani i upravljanje u društvu zasnovanom na znanju;

i 4 horizontalna posebna potprograma:

1. Međunarodna saradnja (INCO);
2. Istraživanja vezana za mala i srednja preduzeća;
3. Nove nauke i tehnologije (NEST) i
4. Istraživanja vezana za definisanje politika.

¹ Više o Lisabonskoj strategiji i Evropskom istraživačkom prostoru videti u Pojašnjenjima.

B. „**Strukturiranje Evropskog istraživačkog prostora**“ – mere koje stimulišu inovacije, mobilnost istraživača (stipendije), unapređenje istraživačke infrastrukture, kao i odnos nauka–društvo.

C. „**Jačanje temelja Evropskog istraživačkog prostora**“ – koordinacija istraživanja na nivou EU sa istraživanjima koja se sprovode u državama članicama i unapređenje politika u oblasti istraživanja i inovacija.

Vreme trajanja

2002–2006. godine.

Budžet

Ukupno 16.475 miliona evra, godišnje 4.119 miliona.

Nadležan

Generalni direktorat za istraživanje (*DG Research*).

Učešće Srbije i Crne Gore

Od 2001. godine organizacije i pojedinci iz SCG mogu da učestvuju bez budžetske participacije u aktivnostima koje su otvorene za međunarodnu saradnju:

- ♦ **u projektima u okviru 7 navedenih prioritetnih oblasti**, kada se radi o temama koje imaju panevropsku i globalnu dimenziju i zahtevaju angažovanje širih naučnih krugova; uslov za većinu projekata jeste da, pored naših, učestvuju najmanje tri organizacije iz tri članice EU ili zemlje kandidata;

- ♦ **u potprogramu podrške međunarodnoj saradnji (INCO)** – određene oblasti aktuelne za pojedine grupe zemalja kao podrška spoljnim odnosima EU i politici pomoći „trećim“ zemljama. Za zemlje Zapadnog Balkana oblasti su: životna sredina i zdravlje;

- ♦ **međunarodna mobilnost istraživača – stipendije, program Marija Kiri (*Marie Curie*)** – različite vrste usavršavanja za sve faze istraživačke karijere.

U Srbiji je za učešće u Šestom okvirnom programu zaduženo Ministarstvo nauke i zaštite životne sredine <http://www.mntr.sr.gov.yu/mntr/sr/index.php>.

Dodatne informacije

<http://www.cordis.lu/en/home.html> – glavni portal za sve informacije iz oblasti istraživanja i razvoja

<http://fp6.cordis.lu/fp6/home.cfm> – informacije o Šestom okvirnom programu

<http://www.cordis.lu/fp6/inco.htm> – informacije o INCO

<http://www.cordis.lu/fp6/mobility.htm> – informacije o stipendijama

1.2. TEMPUS

<http://www.etf.eu.int/tempus.nsf>

Kratak opis

Poseban program EU iz oblasti visokog obrazovanja, pokrenut 1990. godine, sa ciljem da se kroz zajedničku saradnju zemalja EZ i zemalja Istočne i Centralne Evrope pomogne tim zemljama da reformišu i unaprede svoje sisteme visokog obrazovanja u sklopu širih ekonomskih i društvenih reformi. Danas je TEMPUS namenjen zemljama Jugoistočne Evrope, Zajednice nezavisnih država i mediteranskog regiona, odnosno zemljama korisnicama finansijskih programa CARDS, TACIS i MEDA. Srbija i Crna Gora aktivno učestvuje od 2001. godine u svim aktivnostima. Okviri u koje aktivnosti TEMPUS-a treba da se uklupe jesu: koherentnost sa Bolonjskim procesom, temelji Evropskog prostora visokog obrazovanja (na prvom mestu koncept „doživotnog učenja“²) i posebni prioriteti Srbije i Crne Gore.

Ciljne grupe

Širok krug institucija i organizacija, od visokoškolskih do nevladinih organizacija, poslovne firme, preduzeća, državne administracije, kao i pojedinci koji ispunjavaju uslove za stipendije.

Aktivnosti

1. *Zajednički evropski projekti (Joint European Projects – JEPs)* – razvoj nastavnih planova i programa (*Curriculum Development projects*); reforma univerzitetske uprave (*University Management projects*) i kursevi obuke za unapređenje rada institucija (*Institution Building projects*). Jedan rok godišnje za prijavu (15. decembar).
2. *Stipendije za pojedince (Individual Mobility Grants)* za nastavno i administrativno osoblje univerziteta i predstavnike studentskih organizacija. Tri roka godišnje za prijavu (15. februar, 15. jun i 15. oktobar).
3. *Strukturne i komplementarne mere (Structural and Complementary Measures)* – kraći projekti: razvoj i primena sistema kredita, sistema osiguranja kvaliteta, novi instrumenti i oblici stvarne uključenosti studenata u proces nastave, kao i jačanje studentskih asocijacija i službi. Dva roka godišnje za prijavu (15. februar i 15. oktobar).

Vreme trajanja

2000–2006. godine.

Budžet

Učešće SCG se finansira iz programa pomoći CARDS.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

² Više o Bolonjskom procesu i konceptu „doživotnog učenja“ videti u Pojašnjenjima.

Učešće Srbije i Crne Gore

Sve informacije mogu se dobiti u kancelariji TEMPUS-a (Beograd, Lazarevićeva 9/14, telefon: 011/32 33 409),

vebsajt: <http://www.tempusscg.net/>

1.3. ERASMUS MUNDUS

http://europa.eu.int/comm/education/programmes/mundus/index_en.html

Kratak opis

Novi program čiji je osnovni cilj jačanje kvaliteta evropskog visokog obrazovanja i promocija međukulturnog dijaloga kroz saradnju sa „trećim“ zemljama. Centralna aktivnost je kreiranje programa „Magistarske studije EU“ (*„European Union Master Courses“*) na evropskim univerzitetima i obezbeđivanje stipendija za studente (postdiplomce), predavače i istraživače. Program Erasmus Mundus osnovan je u okviru Lisabonske strategije. Posle 2008. godine ovaj program će biti uključen u novi Integrisani program za doživotno učenje (*Integrated Programme in the Field of Life-Long Learning*).

Ciljne grupe

Visokoškolske institucije, studenti koji su stekli prvi stepen visokog obrazovanja, predavači i istraživači, kao i ostale javne ili privatne organizacije koje deluju u oblasti visokog obrazovanja (samo za Akciju 4).

Aktivnosti

Akcija 1 – Erasmus Mundus magistarske studije – centralna komponenta programa je kreiranje programa „Magistarske studije EU“ (*„European Union Master Courses“*). Predviđeno je da konzorcijumi najmanje 3 univerziteta iz najmanje tri različite evropske države osnuju tzv. integrisane magistarske studije, što znači da isplaniraju studiranje na najmanje dva univerziteta, uz dobijanje odgovarajuće diplome na kraju studija. Akcenat je na kvalitetu i na brendu „evropski“.

Akcija 2 – Erasmus Mundus stipendije (postdiplomci, predavači i istraživači iz „trećih“ zemalja).

Akcija 3 – Partnerstva sa institucijama visokog obrazovanja u „trećim“ zemljama (konzorcijumi iz Akcije 1 i visokoškolske ustanove u „trećim“ zemljama).

Akcija 4 – Popularizacija i prateće mere (uzajamno priznavanje kvalifikacija sa „trećim“ zemljama i dr).

Vreme trajanja

2004–2008. godine.

Budžet

Ukupno 230 miliona evra, u 2004. godini relativno skroman – 8 miliona, ali će se progresivno povećavati do 98 miliona u 2008. godini. Najveći deo, oko 90%, namenjen je stipendijama.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

Učešće Srbije i Crne Gore

Za SCG otvorene su Akcija 2 (stipendije), Akcija 3 (mogu biti partneri) i Akcija 4.

Dodatne informacije

http://europa.eu.int/comm/education/programmes/mundus/call_en.html – informacije o konkursima

1.4. OMLADINA (Youth)

<http://www.europa.eu.int/comm/youth>

Kratak opis

Program podstiče povezivanje i saradnju mladih u Evropi u okviru koncepta „doživotnog učenja“ i osposobljava ih da budu aktivni građani Evrope. Evropska komisija je zajedno sa Vladom Republike Slovenije osnovala Informativni centar za program Omladina u Jugoistočnoj Evropi, koji nacionalnim agencijama za ovaj program u zemljama članicama i zemljama kandidatima pruža informacije o potencijalnim partnerima u Jugoistočnoj Evropi.

Ciljne grupe

Mladi od 15 do 25 godina, omladinske organizacije, omladinski lideri, treneri, neprofitne omladinske organizacije, udruženja i sl.

Aktivnosti

Akcija 1 – Omladina za Evropu (Youth for Europe) – grupne razmene mladih od 15 do 25 godina, upoznavanje sa različitim kulturama, istraživanje zajedničkih tema i dr.

Akcija 2 – Evropska volonterska služba (European Voluntary Service) – pojedinci od 18 do 25 godina mogu provesti do 12 meseci u inostranstvu kao volonteri u raznim vrstama lokalnih projekata.

Akcija 3 – Omladinske inicijative (Youth Initiatives) – podrška projektima na lokalnom nivou.

Akcija 4 – Zajedničke aktivnosti (Joint Actions) – povezivanje sa projektima programa Sokrat (obrazovanje) i Leonardo da Vinči (stručno obučavanje i usavršavanje).

Akcija 5 – Mere podrške (Support Measures) za osobe koje rade sa mladima: razvoj novih projekata, unapređenje kvaliteta projekata, kao i mere podrške za ostale akcije.

Vreme trajanja

2000–2006. godine.

Budžet

Ukupno 600 miliona evra, godišnje 120 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

Učešće Srbije i Crne Gore

Mladi iz SCG mogu da učestvuju u akcijama 1, 2 i 5.

Dodatne informacije:

Informativni centar za JIE: <http://www.salto-youth.net/see/>

Evropski omladinski portal: <http://europa.eu.int/youth/>

Šire informacije o raznim mogućnostima za mlade: <http://www.eurodesk.org/new/index.asp>

1.5. LIFE

<http://europa.eu.int/comm/environment/life/home.htm>

Kratak opis

Finansijski instrument za podršku sprovođenju politike EU u oblasti zaštite i unapređenja životne sredine, koja je definisana u Šestom akcionom programu za životnu sredinu. Sufinansira inicijative i projekte u zemljama članicama EU i određenim graničnim „trećim“ zemljama mediteranskog i baltičkog basena. Cilj Programa je da, u okviru koncepta održivog razvoja, doprinese implementaciji, razvoju i jačanju politike i zakonodavstva EU u oblasti životne sredine, kao i integraciji ove problematike u druge politike EU. Obuhvata tri tematska potprograma: Life – Priroda, Life – Životna sredina i Life – „Treće“ zemlje.

Ciljne grupe

Sva pravna lica.

Aktivnosti

1. *LIFE – Priroda (LIFE – Nature)* – zaštita prirodnih staništa, kao i divlje flore i faune od posebnog interesa za EU, u skladu sa odgovarajućim direktivama (Birds – Ptice, Habitats – Staništa). Podržava implementaciju politike EU o zaštiti prirode i funkcionisanje mreže zaštićenih područja Natura 2000.

2. *LIFE – Životna sredina (LIFE – Environment)* – razvoj inovacionih tehnika i metoda za zaštitu i unapređenje životne sredine, posebno u oblastima: prostorno planiranje, upravljanje vodama, smanjenje uticaja privrednih aktivnosti na životnu sredinu, tretiranje otpadnog materijala i dr.

3. *LIFE – „Treće“ zemlje (LIFE – Third Countries)* – tehnička pomoć za aktivnosti od šireg interesa, unapređenje administrativnih kapaciteta, razvoj politike zaštite životne sredine, razmena informacija i iskustava i dr. Zemlje Zapadnog Balkana mogu da učestvuju u ovom potprogramu (već su uključene: Albanija, Hrvatska i Bosna i Hercegovina).

Vreme trajanja

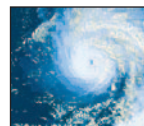
2000–2006. godine.

Budžet

Ukupno 957 miliona evra, godišnje 128 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za životnu sredinu (*DG Environment*).

2 Programi

KOJI MOGU BITI
OTVORENI ZA SRBIJU I
CRNU GORU

2.1. BORBA PROTIV DISKRIMINACIJE (Community Action Programme to Combat Discrimination)

http://europa.eu.int/comm/employment_social/fundamental_rights/prog/index_en.htm

Kratak opis

Ovaj program podržava aktivnosti usmerene na borbu protiv različitih vidova diskriminacije po osnovu rase, etničkog porekla, religije ili ubeđenja, fizičkog hendikepa, godina starosti ili seksualne orijentacije. Osnovni ciljevi programa su bolje razumevanje pitanja vezanih za diskriminaciju, izgradnja kapaciteta za njeno efikasno eliminisanje i promovisanje vrednosti koje su u osnovi borbe protiv nje. Prioriteti programa su analize i evaluacija, jačanje kapaciteta za prevenciju i borbu protiv diskriminacije i jačanje svesti o njoj.

Ciljne grupe

Državne institucije i druge odgovarajuće organizacije, asocijacije, NVO, socijalni partneri, univerziteti i naučnoistraživački instituti, statistički zavodi, mediji i dr.

Aktivnosti

1. *Analize i evaluacija* – evaluacija rada Evropskog monitoring centra za rasizam i ksenofobiju i smernice za njegov dalji rad; analize i izveštaji više grupa nezavisnih eksperata za razne oblasti (članovi iz svake zemlje EU), čija je uloga da pomognu Komisiji i zemljama EU u praćenju transpozicije antidiskriminatorских direktiva u nacionalno zakonodanstvo; sakupljanje podataka; studije; evaluacija programa.

2. *Jačanje kapaciteta* – razmena iskustava i informacija; podrška radu 4 evropske mreže NVO: Evropskoj mreži protiv rasizma, Evropskom forumu o hendikepiranosti, Međunarodnoj asocijaciji lezbejki i homoseksualaca i Asocijaciji starijih ljudi AGE, kao i podrška radu evropskih asocijacija slepih, gluvih, autističnih i hendikepiranih.

3. *Jačanje svesti (Awareness-raising)* – pomoć vladama u organizovanju konferencija, seminara i kampanja vezanih za implementaciju evropskog prava u oblasti nediskriminacije i promociju evropskih vrednosti na nacionalnom nivou.

Vreme trajanja

2002–2006. godine.

Budžet

Ukupno 98 miliona evra, godišnje 16 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za zapošljavanje i socijalna pitanja (DG Employment and Social Affairs).

2.2. BORBA PROTIV SOCIJALNE ISKLJUČENOSTI (Community Action Programme to Combat Social Exclusion)

http://europa.eu.int/comm/employment_social/soc-prot/soc-incl/index_en.htm

Kratak opis

Ovaj program stimuliše saradnju i koordinaciju nacionalnih strategija i programa za efikasniju borbu protiv siromaštva i socijalne isključenosti. Program je deo tzv. metoda otvorene koordinacije između zemalja članica EU, koji podrazumeva postavljanje odgovarajućih zajedničkih ciljeva na nivou Unije i njihovu realizaciju putem nacionalnih akcionih planova.

Ciljne grupe

Nadležni državni organi, lokalne i regionalne vlasti, socijalni partneri, socijalne službe, NVO, univerziteti i istraživački instituti, statistički zavodi, mediji.

Aktivnosti

1. *Bolje razumevanje problema* socijalne isključenosti i siromaštva, praćenje uporedivih pokazatelja, analiza karakteristika, uzroka, procesa i trendova, uključujući statističko praćenje, analiza kvantitativnih i kvalitativnih pokazatelja, definisanje zajedničkih metodologija i izrada tematskih studija.
2. *Razmena informacija, iskustava i uspešnih rešenja (good practices)* u implementaciji politike i realizaciji nacionalnih akcionih planova.
3. *Jačanje kapaciteta* i obučavanje učesnika u procesu efikasnog smanjenja siromaštva i socijalne isključenosti i promovisanje inovacionih modela – stimulisanje dijaloga između različitih aktera i podrška povezivanju na evropskom nivou relevantnih organizacija, posebno NVO.

Vreme trajanja

2002–2006. godine.

Budžet

Ukupno 70 miliona evra, godišnje 14 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za zapošljavanje i socijalna pitanja (DG Employment and Social Affairs).

2.3. RODNA JEDNAKOST (Gender Equality)

http://europa.eu.int/comm/employment_social/equ_opp/fund_en.html

Kratak opis

Ovaj program je jedan od instrumenata za sprovođenje Okvirne strategije EU za rodnu jednakost, koji obezbeđuje implementaciju aktivnosti pre svega usmerenih na unapređenje rodne jednakosti u ekonomskom i društvenom životu, njene zastupljenosti u državnim organima i pri ostvarivanju građanskih prava, kao i na promenu uvreženih stereotipa o ženama i muškarcima.

Ciljne grupe

Nadležni državni organi, lokalne i regionalne vlasti, socijalni partneri, NVO, organizacije zadužene za rodnu jednakost, univerziteti i naučnoistraživački instituti, statistički zavodi, mediji.

Aktivnosti

1. *Jačanje svesti* – organizovanje konferencija, seminara i drugih događaja na evropskom nivou; vođenje medijskih kampanja, uključujući dodeljivanje godišnje nagrade kompanijama za uspešno sprovođenje rodne jednakosti; štampanje materijala o rezultatima Programa; transnacionalne aktivnosti (skupovi, seminari, kampanje); seminari o implementaciji pravnih propisa EU o rodnoj jednakosti, posebno za države kandidate.

2. *Analize i evaluacija* – uporedni statistički pregledi; razvoj metodologija i pokazatelja za evaluaciju politika i njihovog ostvarivanja u zemljama EU; analize o položaju žena na tržištu rada, implementaciji relevantnih propisa, učešću žena u procesima odlučivanja i dr.

3. *Jačanje kapaciteta* – razmena informacija, iskustava i uspešnih rešenja između organizacija iz najmanje tri zemlje članice EU. Učesnici mogu biti NVO ili socijalni partneri na evropskom nivou, kao i transnacionalne mreže regionalnih i lokalnih organizacija.

Vreme trajanja

2001–2006. godine.

Budžet

Ukupno 50 miliona evra, godišnje 10 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za zapošljavanje i socijalne poslove (DG Employment and Social Affairs).

2.4. ZAŠTITA POTROŠAČA

(Community Actions in Support of Consumer Policy)

http://europa.eu.int/comm/consumers/index_en.htm

Kratak opis

Ovaj program pruža podršku ostvarivanju Strategije EU za zaštitu potrošača (2002–2006), posebno u ostvarivanju višeg stepena zaštite zdravlja, sigurnosti i ekonomskih interesa potrošača, kao i u unapređivanju prava potrošača na informacije, obrazovanje i organizovanje, sa ciljem zaštite njihovih interesa.

Ciljne grupe

Javne, neprofitne organizacije zadužene za zaštitu potrošača, NVO, razne evropske organizacije potrošača, kao i ostali odgovarajući pravni subjekti.

Aktivnosti

1. *Zaštita zdravlja i sigurnosti potrošača* u oblasti usluga i proizvoda, izuzev prehrambenih;
2. *Zaštita ekonomskih i pravnih interesa potrošača*;
3. *Unapređenje informisanja i edukacije potrošača*;
4. *Jačanje kapaciteta* organizacija potrošača, koje su od šireg značaja.

Vreme trajanja

2004–2007. godine.

Budžet

Ukupno 72 miliona evra, godišnje 18 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za zdravlje i zaštitu potrošača (*DG Health and Consumer Protection*).

2.5. ZAŠTITA JAVNOG ZDRAVLJA

(Community Action in the Field of Public Health)

http://europa.eu.int/comm/health/ph_programme/programme_en.htm

Kratak opis

Ovaj program pruža podršku realizaciji Strategije EU za unapređenje javnog zdravlja, kao i implementaciji nacionalnih politika za zaštitu zdravlja ljudi i unapređenje javnog zdravlja. Program ima tri osnovna cilja: unapređenje informisanja i znanja, jačanje kapaciteta za hitno reagovanje na opasnosti po zdravlje i unapređivanje zdravlja delovanjem na zdravstvene determinante (životni stil, socijalno–ekonomski uslovi,

okruženje i genetski faktor). Ostvarivanje ovih ciljeva povezano je sa ostvarivanjem ciljeva drugih programa EU, kao što su: zaštita potrošača, socijalna zaštita, zapošljavanje, istraživanja i tehnološki razvoj, unutrašnje tržište, informaciono društvo, statistika, poljoprivreda, obrazovanje, transport, industrija i životna sredina.

Ciljne grupe

Nadležni organi, zdravstvene ustanove, specijalizovane organizacije, istraživačke laboratorije, NVO i sl.

Aktivnosti

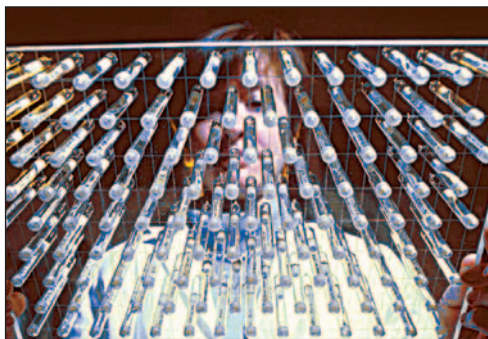
1. *Praćenje i sistemi za hitno reagovanje* – povezivanje nadležnih struktura u zemljama EU i drugih aktivnosti za praćenje javnog zdravlja i širenje informacija; ustanovljavanje glavnih opasnosti po zdravlje i koordinirano reagovanje.

2. *Delovanje na zdravstvene determinante* – promovisanje zdravlja i uključivanje preventivnih aktivnosti u okvir svih politika EU; angažovanje NVO; inovacioni ili pilot projekti i stvaranje mreže nacionalnih institucija i aktivnosti.

3. *Zakonodavstvo* – priprema pravnih instrumenata Zajednice; procena učinka pravnih propisa Zajednice na stanje zdravlja; usaglašavanje pozicija EU i zemalja članica za nastup na širim forumima.

4. *Konsultacije, sticanje znanja, informisanje* – izrada i upućivanje informacija o zdravlju i najnovijim saznanjima (uključujući statističke izveštaje, analize, savete i sl) nadležnim organima, zdravstvenim ustanovama, ekspertima i širim slojevima stanovništva.

5. *Unapređenje koordinacije delovanja* NVO na evropskom nivou.

Vreme trajanja

2003–2008. godine.

Budžet

Ukupno 312 miliona evra, godišnje oko 50 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za zdravlje i zaštitu potrošača (*DG Health and Consumer Protection*).

2.6. SOKRAT II

(Socrates II)

<http://europa.eu.int/comm/education/socrates.html>

Kratak opis

Sokrat II je akcioni program EU za unapređenje kvaliteta obrazovanja i obuke i kreiranje otvorenog Evropskog obrazovnog prostora u okviru strateškog koncepta „doživotnog učenja“. Program obuhvata sve vrste obrazovanja, formalnog i neformalnog, kao i sve stepene, od predškolskog do univerzitetskog i obrazovanja odraslih. Glavni ciljevi su: jačanje evropske dimenzije na svim nivoima obrazovanja; stimulisanje učenja evropskih jezika; podsticanje saradnje i mobilnosti u oblasti obrazovanja; stimulisanje korišćenja novih tehnologija u procesu obrazovanja; osavremenjivanje sistema obrazovanja i promovisanje principa ravnopravnosti u svim segmentima obrazovanja. Sokrat II obuhvata osam potprograma: Komenius (Comenius), Erasmus i Grundtvig su vertikalni potprogrami, a Lingva (Lingua), Minerva, Inovacije, Zajedničke akcije i Prateće mere su horizontalni. U svim zemljama koje učestvuju u programu osnovane su nacionalne agencije za program Sokrat.

Ciljne grupe

Najširi krug – učenici, studenti, nastavnički kadar, obrazovne institucije, NVO, asocijacije, državni organi, socijalni partneri, poslovni krugovi i dr.

Aktivnosti

1. *Komenius* – školsko obrazovanje (od predškolskog do kraja srednje škole). Osnovni ciljevi su: a) unapređenje kvaliteta nastave; b) jačanje evropske dimenzije i c) unapređenje nastave stranih jezika. Akcenat je na multikulturnom okruženju, uključivanju hendikepiranih i borbi protiv lošeg uspeha i socijalne isključenosti. Uključen je širi krug učesnika, od nastavnika, učenika i roditelja do socijalnih partnera, NVO, lokalnih vlasti i poslovnih krugova.

2. *Erasmus* – visoko obrazovanje (stipendije i projekti za studente i nastavno osoblje).

Studenti – mogu da kombinuju studiranje na više univerziteta (3–12 meseci na univerzitetu u drugoj državi). Bitan preduslov je primena Evropskog sistema transfera kredita (ECTS) radi priznavanja studija na drugom univerzitetu.

Nastavno osoblje – razmena predavača (kombinovanje predavačkih ciklusa na partnerskim univerzitetima), zajednička priprema nastavnih programa (tri institucije iz tri države), organizovanje intenzivnih kurseva (tri institucije iz tri države) i izgradnja tematskih mreža.

3. *Grundtvig* – obrazovanje odraslih. Zajednički projekti (nastavni programi, metode, učila, mobilnost, seminari, stručni sastanci i sl), partnerski projekti (saradnja na

lokalnom nivou između više zemalja), stipendije za nastavno i administrativno osoblje i izgradnja tematskih i projektnih mreža.

4. *Lingva* – učenje evropskih jezika. Projekti usmereni na podsticanje učenja stranih jezika i projekti razvoja nastavnih programa i učila (učešće najmanje tri zemlje, prednost ima učenje manje zastupljenih jezika EU).

5. *Minerva* – informacione i komunikacione tehnologije (IKT) u obrazovanju. Akcenat je na učenju na daljinu, multimedijalnosti i korišćenju novih IKT u svim segmentima obrazovanja. Projekti su fokusirani na: bolje razumevanje i primenu inovacija, izradu odgovarajućih novih nastavnih metoda i resursa, širenje informacija o rezultatima i uspešnim rešenjima i umrežavanje–povezivanje.

6. *Inovacije* – upoznavanje sistema obrazovanja u drugim zemljama, korišćenje iskustava i uvođenje inovacija u obrazovne sisteme i politike; komparativni pregledi nacionalnih politika i sistema (*Eurydice* – informaciona mreža o obrazovanju u Evropi); studijske posete odgovornih za donošenje odluka i kreiranje politike radi direktnog upoznavanja sa reformama i sistemima drugih zemalja (*Arion*), korišćenje NARIC mreže (mreže nacionalnih centara za priznavanje akademskih kvalifikacija), pilot projekti (evaluacija kvaliteta obrazovanja i dr) i razmena iskustava i znanja.

7. *Zajedničke akcije* sa drugim evropskim programima – integrativni projekti koji obezbeđuju sinergiju pojedinih tema koje pokrivaju programi Sokrat, Leonardo da Vinči i Omladina.

8. *Prateće mere* – konferencije, seminari, mere za unapređenje funkcionisanja programa, obuka za upravljanje projektima, podrška „horizontalnim“ prioritetima (ravnopravnost, međukulturna saradnja) i sl.

Vreme trajanja

2000–2006. godine.

Budžet

Ukupno 1.850 miliona evra, godišnje oko 264 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

Napomena

Program TEMPUS je delimična priprema za učešće u programu Sokrat, posebno u potprogramu Erasmus.

2.7. LEONARDO DA VINČI

(Leonardo da Vinci)

http://europa.eu.int/comm/education/programmes/leonardo/leonardo_en.html

Kratak opis

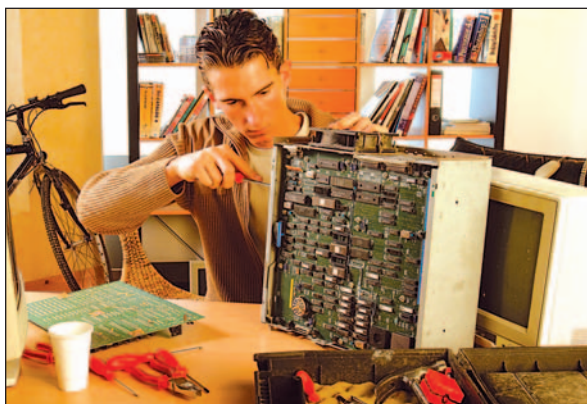
Ovaj program predstavlja akcioni plan za implementaciju politike EU u oblasti stručnog obučavanja (*vocational training*), koji podržava i dopunjuje aktivnosti u zemljama članicama EU. Opšti ciljevi su unapređenje kvaliteta, podsticanje inovacija i jačanje evropske dimenzije u sistemima stručnog obučavanja, a posebni – olakšati profesionalno integrisanje u svet rada, unaprediti kvalitet i pristupačnost stručnog obučavanja i podstaći inovativnost. Jedan od uslova za uključivanje u program jeste osnivanje nacionalne agencije za ovaj program.

Ciljne grupe

Širi krug javnih i privatnih organizacija i institucija koje se bave stručnim obučavanjem (pojedinci ne mogu konkurisati).

Aktivnosti

1. *Organizovana mobilnost* – studijski boravci, razmena i stažiranje, posebno za mlade koji su u procesu pripreme za zapošljavanje ili su zaposleni, studente završnih godina, kao i trenere, rukovodioce kadrovskih službi, organizatore obuke i sl.

2. *Pilot projekti* – kreiranje, razvoj, testiranje i širenje informacija o inovativnim rešenjima koja se odnose na metode, sadržaje ili proizvode u oblasti stručnog obučavanja.

3. *Učenje stranih jezika* – kreiranje, testiranje, ocenjivanje i razmena nastavnih materijala, kao i novih nastavnih metoda prilagođenih specifičnim potrebama određenih profila stručnjaka.

4. *Transnacionalne mreže* – podržavanje organizovanja mreža u cilju prikupljanja podataka, unapređivanja znanja, kao i razmene iskustava i znanja u odgovarajućim stručnim krugovima.

5. *Pomoćni materijali* – izrada i inoviranje referentnih materijala u okviru EU: pregledi, analize, statistički uporedni pregledi, informisanje i sl.

Vreme trajanja

2000–2006. godine.

Budžet

Ukupno 1.150 miliona evra, godišnje oko 164 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.8. PODRŠKA EVROPSKIM ORGANIZACIJAMA I AKTIVNOSTIMA U OBLASTI OBRAZOVANJA I OBUKE

(Community Action Programme to Promote Bodies Active at European Level and Support Activities in the Field of Education and Training)

<http://europa.eu.int/scadplus/leg/en/cha/c11069.htm>

Kratak opis

Cilj programa je finansiranje rada organizacija i tela u oblasti obrazovanja i obuke, čije su aktivnosti od šireg evropskog interesa, kao i posebnih akcija koje promovišu delovanje EU u pomenutim oblastima i informišu o evropskoj integraciji i ciljevima EU, kako u međunarodnim odnosima, tako i u zemljama članicama. Od 2007. godine ovaj program će se nastaviti u okviru novog programa pod nazivom: „Integrisani program za doživotno učenje“.

Ciljne grupe

Pravni subjekti koji se prvenstveno bave oblastima obrazovanja i obuke (registrovani najmanje dve godine).

Aktivnosti

1. *Sufinansiranje određenih evropskih institucija* (Evropski koledž u Brižu i Natolinu, Institut evropskog univerziteta u Firenci, Evropski institut za javnu upravu, Evropska akademija za pravo i dr).
2. *Sufinansiranje evropskih asocijacija* koje su aktivne u oblasti obrazovanja i obuke i čiji su članovi u najmanje 12 zemalja EU. Asocijacije mogu biti na nacionalnom, regionalnom i lokalnom novou i bitno je da se većina njihovih aktivnosti odvija u zemljama članicama EU.
3. *Podrška aktivnostima* u oblasti visokog obrazovanja, koje se odnose na evropske integracije (evropske studije na univerzitetima, nacionalne asocijacije učitelja specijalizo-

vanih za tematiku evropskih integracija, stimulisanje naučnoistraživačkog rada po temama koje su prioritetne za EU, studije i analize o budućim kretanjima obrazovanja, kao i obuka sudija za evropsko pravo i dr).

Vreme trajanja

2004–2006. godine

Budžet

Ukupno 77 miliona evra, godišnje 25,66 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.9. ELEKTRONSKO UČENJE (*eLearning*)

http://europa.eu.int/comm/education/programmes/elearning/programme_en.html

Kratak opis

Program za efikasno integrisanje informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) u sisteme obrazovanja i obuke u Evropi. Cilj je da se mobilišu obrazovni i kulturni krugovi, kao i ekonomski i socijalni akteri u Evropi radi ubrzanja promena u sistemima obrazovanja i obuke u pravcu izgradnje društva zasnovanog na znanju. Ovaj program je korak napred prema viziji tehnologije u službi doživotnog učenja. Fokusiran je na oblasti od posebnog značaja za modernizaciju evropskih obrazovnih sistema.

Ciljne grupe

Đaci, profesori, škole.

Aktivnosti

1. *Unapređenje digitalne pismenosti* – sticanje novih veština i znanja za lični i profesionalni razvoj pojedinca; doprinos IKT obrazovanju, posebno kategorija stanovništva koje imaju otežan pristup obrazovnim institucijama (udaljeni krajevi, socijalno–ekonomski problemi, hendikepirane osobe i sl).
2. *Evropski virtuelni kampusi* – prioritet je da se doda virtuelna dimenzija evropskoj saradnji u oblasti visokog obrazovanja (razvoj organizacionih modela evropskih univerziteta kroz virtuelne kampuse i sheme razmene studenata kroz virtuelnu mobilnost). Oslanja se na postojeće sheme saradnje, kao što je Erasmus, kome se dodaje elektronska komponenta.

3. *e–Bratimljenje škola* u Evropi i usavršavanje nastavnika – kreiranje i jačanje mreža između škola, sa ciljem da svi učenici srednjih škola imaju priliku da zajedno sa nastavnicima učestvuju u projektima sa vršnjacima iz drugih zemalja EU. eBratimljenje škola treba da pomogne nastavnicima da usavrše svoje znanje o korišćenju IKT u obrazovanju (za više detalja videti: <http://www.etwinning.net>).

4. *Akcije za unapređenje e–učenja u Evropi* – širenje rezultata značajnih projekata o e–učenju, podrška evropskim mrežama, izradi posebnih pregleda i studija, organizovanju događaja i saradnji sa drugim međunarodnim projektima, posebno OECD i UNESCO (Evropski portal za e–učenje: <http://elearningeuropa.info>).

Vreme trajanja

2004–2006. godine.

Budžet

Ukupno 163 miliona evra, godišnje oko 40 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.10. MEDIJI PLUS (*Media Plus*)

http://www.europa.eu.int/comm/avpolicy/media/index_en.html

Kratak opis

Programi Mediji Plus i Mediji/Obuka, kao nastavci prethodnih programa Mediji I i Mediji II, podržavaju jačanje konkurentnosti evropske audiovizuelne industrije i omogućavaju joj da se adaptira na tehnološke promene. Program Mediji Plus podstiče razvoj, distribuciju i promociju evropskih audiovizuelnih dela. Uslov za uključivanje u program je, između ostalog, i usklađenost nacionalnog zakonodavstva sa odgovarajućim pravnim propisima Evropske unije. Finansijska podrška u okviru ovog programa komplementarna je domaćim izvorima finansiranja.

Ciljne grupe

Stručnjaci i nezavisne kompanije u audiovizuelnom sektoru.

Aktivnosti

1. *Razvoj audiovizuelne produkcije* – finansijska pomoć razvojnim projektima kompanija u AV sektoru; podrška novim talentima (dodeljivanje nagrade, stimulisanje kvalitetnog i originalnog stvaralaštva i dr).

2. *Distribucija filmskih i audiovizuelnih dela* – podrška filmskim distributerima; podrška distribuciji evropske produkcije na medijima za privatnu upotrebu (video kasete, DVD); stimulisanje produkcije zajedničkih televizijskih programa; distribucija evropske on-line produkcije i sl.

3. *Promocija filmskih i audiovizuelnih dela* – podrška promociji na profesionalnim tržištima i festivalima, kao i organizovanje akcija za promociju evropskih filmskih i AV ostvarenja.

4. *Pilot projekti* – usmereni na kreiranje mreža, unapređenje i intenziviranje saradnje filmskih arhiva, kao i arhiva evropske AV produkcije, na izrade kataloga evropskih AV dela, razmene iskustava i uspešnih rešenja i sl.

Vreme trajanja

2001–2006. godine.

Budžet

Ukupno 350 miliona evra, godišnje oko 70 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.11. MEDIJI/OBUKA (*Media Training*)

http://www.europa.eu.int/comm/avpolicy/media/index_en.html

Kratak opis

Programom se pruža podrška projektima stručne obuke za zaposlene u industriji evropskih audiovizuelnih programa, koja je fokusirana na njihovo profesionalno usavršavanje i konkurentnost na međunarodnom tržištu. Poseban akcenat je na korišćenju novih tehnologija, menadžmentu, marketingu i poznavanju propisa EU o intelektualnoj svojini.

Ciljne grupe

Stručnjaci u AV sektoru.

Aktivnosti

1. *Korišćenje novih tehnologija* – kursevi obuke za upotrebu novih tehnologija u oblasti stvaralaštva i distribucije audiovizuelnih dela;

2. *Ekonomski, finansijski i komercijalni menadžment* – osposobljavanje za razumevanje i korišćenje evropske dimenzije u razvoju, produkciji, marketingu i distribuciji AV radova;

3. *Usavršavanje za scenariste;*

4. *Izgradnja evropske mreže kurseva* kontinuirane obuke;

5. *Inicijalna stručna obuka* – izuzetno je moguća podrška oblicima inicijalne stručne obuke, ukoliko ne postoji nijedan drugi izvor finansiranja.

Vreme trajanja

2001–2006. godine.

Budžet

Ukupno 50 miliona evra, godišnje oko 10 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.12. KULTURA 2000 (*Culture 2000*)

http://europa.eu.int/comm/culture/eac/index_en.html

Kratak opis

Program podržava projekte i saradnju u svim oblastima kulturnog i umetničkog delovanja, sa osnovnim ciljem promovisanja kulturnog dijaloga i sticanja znanja o kulturi i istoriji evropskih naroda (scenske umetnosti, vizuelne umetnosti, literatura, kulturno nasleđe, istorija kulture i dr). Program takođe podstiče kreativno stvaralaštvo, mobilnost, međukulturni dijalog i proučavanje istorije, kao i otvorenost kulture za sve građane, razmenu umetničkih i kulturnih sadržaja i dr (festivali, izložbe, nova produkcija, prevodi, konferencije, multimedijalni sadržaji, kreiranje vebajtova, diskusioni forumi i dr).

Ciljne grupe

Umetnici, kulturni radnici, širi krugovi, posebno mladi, i socijalno i ekonomski hendikepirane kategorije građana.

Aktivnosti

1. *Godišnji projekti* – specifične inovativne i/ili eksperimentalne aktivnosti u trajanju od 12 meseci u kontinuitetu, uz učešće najmanje 3 partnera. Realizacija projekata može biti i u „trećim“ zemljama.

2. *Književni prevodi*

3. *Višegodišnji projekti* – stvaranje mreža kulturnih radnika, organizacija i institucija; visokokvalitetni projekti sa evropskom dimenzijom u oblasti muzike, scenskih umetnosti, vizuelnih i prostornih umetnosti i književnosti. Trajanje je najviše 3 godine, uz učešće najmanje 5 partnera.

4. *Posebni kulturni događaji*, kao što je manifestacija „Evropska prestonica kulture“; dodeljivanje evropskih nagrada u oblasti arhitekture i kulturnog nasleđa; finansiranje laboratorija za proučavanje evropskog kulturnog nasleđa; organizovanje Dana evropske kulturne baštine sa Savetom Evrope i dr.

Vreme trajanja

2000–2006. godine.

Budžet

Ukupno 240.2 miliona evra, godišnje oko 34 miliona.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*)

2.13. AKTIVNI GRAĐANI EVROPE

(Community Action Programme to Promote Active European Citizenship)

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/activecitizenship/index_en.htm

Kratak opis

Ciljevi programa su promovisanje vrednosti i ciljeva Evropske unije; približavanje EU građanima i podsticanje njihovog aktivnog učešća u javnim debatama o aktuelnim pitanjima; jačanje veza između građana različitih država, posebno kroz bratimljenje gradova i stimulisanje raznih oblika aktivnog ostvarivanja građanskih prava. Program obezbeđuje sredstva za sufinansiranje redovnih aktivnosti organizacija i institucija civilnog društva, koje se odnose na promovisanje evropskih građanskih prava, kao i aktivnosti sa istim ciljem.

Ciljne grupe

Navedene organizacije.

Aktivnosti

1. *Finansiranje programa rada određenih organizacija* – odnosi se na asocijaciju „Naša Evropa“, Kuću Žana Monea, Kuću Roberta Šumana, Platformu evropskih NVO, Evropski savet za izbeglice i dr.

2. *Finansiranje programa rada drugih evropskih organizacija* koje se bave ostvarivanjem ciljeva EU u okviru koncepta „aktivnog evropskog građanstva“ (*think-tank* organizacije, Dan Evrope, Prijatelji Evrope, Međunarodni evropski pokret i dr).

3. *Aktivnosti NVO*, asocijacija i federacija evropskog karaktera i *bratimljenje gradova*.

Vreme trajanja

2004–2006. godine.

Budžet

Ukupno 72 miliona evra, godišnje oko 24 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

2.14. ELEKTRONSKI SADRŽAJI (*eContent Plus*)

<http://www.cordis.lu/econtent/>

Kratak opis

Ovaj program je nastavak programa eContent (2001–2004) koji je doprineo da se postave osnove tržišta digitalnih sadržaja (podsticao produkciju, korišćenje i distribuciju evropskih digitalnih sadržaja na globalnim mrežama). Cilj novog programa je da digitalni sadržaj učini pristupnijim, korisnijim i manipulativnijim, kao i da olakša kreiranje i širenje informacija i znanja u oblastima od javnog interesa za EU. Program treba da omogući povoljnije uslove za pristupanje i upravljanje digitalnim sadržajima i uslugama u višejezičnim i višekulturnim sredinama.

Ciljne grupe

Pravna lica, privatni i javni sektor.

Aktivnosti

1. *Olakšavanje pristupa, korišćenja* digitalnih sadržaja (sektori javnog informisanja, prostornog planiranja, obrazovanja i kulture).
2. *Unapređenje kvaliteta* i podrška najboljim rešenjima vezanim za digitalne sadržaje (lakša identifikacija i široka distribucija najboljih metoda, procesa, operacija usmerenih na kvalitetnije, efikasnije i efektivnije stvaranje, korišćenje i distribuiranje digitalnih sadržaja).
3. *Unapređenje saradnje* i stepena informisanosti između glavnih aktera u javnom sektoru, ostalih nosilaca poslova, kao i korisnika.

Vreme trajanja

2004–2008. godine.

Budžet

Ukupno 163 miliona evra, godišnje oko 40 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za informaciono društvo (*DG Information Society*).

2.15. SIGURNIJI INTERNET PLUS (*Safer Internet Plus*)

http://europa.eu.int/information_society/activities/sip/index_en.htm

Kratak opis

Opšti cilj je isti kao i kod prethodnog programa (*Safer Internet*) – unapređivanje sigurnosti korišćenja Interneta i novih on–line tehnologija, posebno za decu, i borba protiv nelegalnih i štetnih sadržaja, uključujući rasizam i nasilje. Poseban cilj novog programa jeste osnaživanje krajnjih korisnika, posebno roditelja, nastavnog osoblja i dece. Name-ra je da se povežu različiti akteri čija je saradnja neophodna, a koje je teško povezati ukoliko se ne izgradi odgovarajuća struktura. Međunarodna saradnja je sastavni deo svih aktivnosti.

Ciljne grupe

Širok krug aktera, od državnih organa, mrežnih operatera do roditelja, nastavnika i školskih vlasti.

Aktivnosti

1. *Borba protiv nelegalnih sadržaja* – uspostavljanje „dežurnih telefona“ (*hotline*) za prijavljivanje nelegalnih sadržaja koji će tu prijavu proslediti nadležnim organima radi preduzimanja akcija. Program finansira uspostavljanje individualnih „dežurnih telefona“ i postojeće koordinacione mreže, kao i telefonskih linija za pomoć deci uznemirenoj nelegalnim i štetnim sadržajem.

2. *Zaštita od neželjenih i štetnih sadržaja* – osnaživanje krajnjih korisnika, finansiranje tehnoloških aplikacija za ograničavanje prijema neželjenih i štetnih sadržaja, kao i za testiranje efikasnosti raspoloživih filtara. Takođe, moguće je finansiranje razvoja savršenijih filtara, kao i stimulisanje razmene informacija i uspešnih rešenja u primeni propisa o sprečavanju širenja neželjene elektronske pošte (*spam*).

3. *Promovisanje sigurnijeg okruženja* – izgradnja sistema samoregulacije kao suštinskog elementa u ograničavanju protoka štetnih i nelegalnih sadržaja (utvrđivanje pravila ponašanja svih aktera, osnivanje koordinacionih tela, evaluacija utvrđenih pravila i prakse itd). Jedna od značajnih mera jeste organizovanje Forumu za sigurniji Internet, u kojem predstavnici industrije, pravosudnih organa, organizacija za zaštitu dece, nadležnih organa za kreiranje politike i dr. razmenjuju mišljenja i iskustva o unapređenju sigurnosti Interneta.

4. *Podizanje svesti* – podrška razmeni informacija o sigurnijem korišćenju Interneta, posebno za personalizovane, interaktivne i mobilne aplikacije; informisanje o raznim oblicima nelegalnih, neželjenih i štetnih sadržaja (nisu za decu, šire rasizam i ksenofobiju, neželjena e-pošta), kao i o pravima potrošača, zaštiti podataka, virusima na mreži itd.

Vreme trajanja

2005–2008. godine.

Budžet

Ukupno 50 miliona evra, godišnje 12,5 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za informaciono društvo (*DG Information Society*).

2.16. CARINA (*Customs 2007*)

http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/customs/cooperation_programmes/customs_2007/index_en.htm

Kratak opis

Komplementarni programi Carina i Fiskalis treba da pomognu zemljama članicama u borbi protiv carinskih i poreskih prekršaja, putem efikasnih elektronskih sistema za razmenu informacija, saradnje administracija, seminara obuke i razmene kadrova. Posebni ciljevi programa jesu: zaštita interesa EU (borba protiv zloupotreba i kriminala), olakšavanje i stimulisanje trgovine (pojednostavljenje carinskih propisa i procedura), kao i jačanje i ujednačavanje operativnih kapaciteta carinskih administracija. Jedan od značajnih zadataka programa jeste i priprema zemalja kandidata za primenu carinskih propisa i procedura EU.

Ciljne grupe

Carinske administracije.

Aktivnosti

1. *Razvoj sistema komunikacije* i razmene informacija između nacionalnih administracija – hardver, softver, mrežne konekcije, baze podataka, priručnici, vodiči i sl).
2. *Unapređenje rada carinskih administracija* – uporedna analiza operativnih metoda i korišćenje usaglašenih pokazatelja; razmena iskustava i dobrih rešenja.
3. *Razmena kadrova i obuka* za carinske službenike i stručnjake (seminari, radionice, projekti).

4. *Monitoring aktivnosti* – formiranje zajedničkih timova carinskih službenika i stručnjaka iz zemalja članica i Evropske komisije; izrada izveštaja, preporuka i predloga za unapređenje rada.

5. *Stvaranje baze za elektronski sistem* koji će poslovnim krugovima olakšati carinske procedure.

6. *Tehnička pomoć* državama kandidatima i „trećim“ državama.

Vreme trajanja

2003–2007. godine.

Budžet

Ukupno 133 miliona evra, godišnje 26,6 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za poresku politiku i carinsku uniju (*DG Taxation and the Customs Union*).

2.17. FISKALIS 2007

http://europa.eu.int/comm/taxation_customs/taxation/tax_cooperation/fiscalis_programme/index_en.htm

Kratak opis

Program treba da doprinese unapređenju funkcionisanja poreskih sistema na unutrašnjem tržištu putem jačanja saradnje između država koje učestvuju, njihovih administracija i službenika.

Ciljne grupe

Poreska administracija.

Aktivnosti

1. *Razvoj elektronskih sistema komunikacije i razmene informacija* između nacionalnih administracija, koje su od vitalnog značaja za unapređenje funkcionisanja poreskih sistema. Finansijska i pravna podrška za postojeće elektronske sisteme za PDV (VAT), kao i za kreiranje sistema za nove podatke, na primer o direktnom oporezivanju.

2. *Multilateralne kontrole* – podrazumevaju integrisanu saradnju najmanje tri administracije, sa ciljem kontrole poreskih obveznika u te tri države. Uspešno sprovedeno za PDV, nastavak za direktno oporezivanje.

3. *Razmena kadrova i obuka* za poreske službenike i stručnjake (seminari, radionice, projekti).

4. *Seminari* – razrada jedinstvenih programa za seminare.

5. *Zajednički programi obuke*.

Vreme trajanja

2003–2007. godine.

Budžet

Ukupno 44 miliona evra, godišnje oko 9 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za poresku politiku i carinsku uniju (*DG Taxation and the Customs Union*).

2.18. DAFNE II (*Daphne II*)

http://europa.eu.int/comm/justice_home/funding/daphne/funding_daphne_en.htm

Kratak opis

Cilj programa je pružanje podrške organizacijama u kreiranju i sprovođenju mera i akcija za sprečavanje i borbu protiv svih vidova nasilja nad decom, mladim osobama i ženama, kao i u zaštiti žrtava i rizičnih grupa. Program podstiče NVO da kreiraju ili unapređuju evropske mreže i podržava implementaciju inovativnih projekata od šireg značaja za države i regione.

Ciljne grupe

Javne i privatne neprofitne organizacije i institucije (lokalne vlasti, univerziteti i istraživački centri), NVO, multisektorske organizacije, volonterske grupe.

Aktivnosti

1. *Identifikovanje i razmena dobrih rešenja i iskustava*, koji mogu da pomognu u primeni preventivnih mera i pružanju pomoći žrtvama;
2. *Rad na terenu* uz učešće korisničkih grupa u svim fazama definisanja, implementacije i evaluacije projekata;
3. *Kreiranje održivih multidisciplinarnih mreža*;

4. *Obuka i izrada edukacionih paketa;*
5. *Razvoj i implementacija programa* za sprovođenje terapije i pomoći žrtvama i rizičnim grupama, kao i počiniocima nasilja;
6. *Izrada pregleda, studija* i sprovođenje istraživanja;
7. *Kreiranje i realizacija aktivnosti* usmerenih na podizanje svesti (awareness-raising) određenih kategorija šire javnosti.

Minimum učesnika u projektu podrazumeva dve organizacije iz dve različite države.

Vreme trajanja

2004–2008. godine.

Budžet

Ukupno 50 miliona evra, godišnje oko 10 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za pravosuđe i unutrašnje poslove (*DG Justice and Home Affairs*).

2.19. HERKUL (*Hercule*)

http://europa.eu.int/comm/anti_fraud/programmes/index_en.html

Kratak opis

Cilj programa je zaštita finansijskih interesa Zajednice, pre svega, podržavanje aktivnosti usmerenih na preventivno delovanje u sprečavanju finansijskih pronevera, kao i na mere borbe protiv njih.

Ciljne grupe

Nadležni organi i tela.

Aktivnosti

1. *Organizovanje seminara i konferencija;*
2. *Promocija naučnih studija* i rasprava o politikama EU u oblasti zaštite finansijskih interesa;
3. *Koordinacija relevantnih aktivnosti;*
4. *Obuka i informisanje;*
5. *Razmena stručnjaka;*
6. *Razvoj i primena specifičnih IKT programa;*
7. *Tehnička pomoć;*
8. *Podsticanje razmene podataka.*

Vreme trajanja

2004–2006. godine.

Budžet

Ukupno 50 miliona evra, godišnje 10 miliona evra.

Nadležna

Evropska kancelarija za sprečavanje pronevera (*European Anti-Fraud Office – OLAF*).

2.20. MARKO POLO

(*Marco Polo*)

http://europa.eu.int/comm/transport/marcopolo/index_en.htm

Kratak opis

Cilj programa je smanjenje drumskog teretnog saobraćaja i njegovo prebacivanje na pomorski, železnički i rečni transport, kao i razvoj multimodalnog transporta sa minimalnim deonicama drumskog prevoza. Program je tržišno orijentisan za razliku od ostalih EU programa u oblasti transporta koji podržavaju istraživačke i razvojne aktivnosti. Za tekući program Marko Polo predviđen je budžet do kraja 2006. godine, a umesto produžetka finansiranja do 2010. godine, Komisija je predložila drugu fazu programa (Marko Polo II), koja bi se poklopila sa budžetskim ciklusom EU 2007–2013.

Ciljne grupe

Komercijalna preduzeća (konzorcijum od dva ili više preduzeća iz najmanje dve zemlje EU ili jedne članice i jedne susedne „treće“ države).

Aktivnosti

1. *Prebacivanje drumskog saobraćaja na druge vrste prevoza (modal shift actions)* – inicijalna podrška za prebacivanje teretnog prevoza u što većoj meri na prevoz morskim putem (kratke relacije), železnicom i unutrašnjim vodnim tokovima, pri važećim tržišnim uslovima;

2. *Otklanjanje strukturnih barijera* za efikasno funkcionisanje novih načina prevoza (*catalyst actions*);

3. *Saradnja u sektoru logistike (common learning actions)* – unapređenje znanja, metoda i procedura za efikasno funkcionisanje transportnih lanaca.

Vreme trajanja

2003–2010. (2007–2013) godine.

Budžet

Ukupno do kraja 2006. godine oko 100 miliona evra, godišnje oko 25 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za saobraćaj i energetiku (*DG Transport and Energy*).

2.21. INTELIGENTNA ENERGIJA ZA EVROPU (*Intelligent Energy–Europe*)

http://europa.eu.int/comm/energy/intelligent/index_en.html

Kratak opis

Program podržava realizaciju politika EU u oblasti energije u kontekstu održivog razvoja, što znači sigurnost snabdevanja energijom, konkurentnost i zaštitu životne sredine. Posebno je usmeren na „netehnološke“ aktivnosti vezane za energetske efikasnost i obnovljive izvore energije, kao i energetske aspekte saobraćaja. Glavni cilj je smanjenje zavisnosti od spoljnih izvora energije i ispunjenje obaveza iz Kjoto sporazuma, koje se odnose na promenu klime.

Ciljne grupe

Sva pravna lica.

Aktivnosti

1. *SAVE* – poboljšanje energetske efikasnosti i racionalno korišćenje energije, posebno u stambenim i industrijskim zonama;
2. *ALTENER* – stimulisanje korišćenja novih i obnovljivih izvora energije za centralizovanu i decentralizovanu proizvodnju električne energije i grejanje, kao i njihovo integrisanje u lokalnu životnu sredinu i energetske sisteme;
3. *STEER* – podrška inicijativama vezanim za sve energetske aspekte saobraćaja i diversifikaciju goriva putem razvoja novih i obnovljivih izvora energije, stimulisanja korišćenja obnovljivih goriva (biogoriva) i energetske efikasnosti u saobraćaju;

4. *COOPENER* – podrška inicijativama vezanim za promovisanje obnovljivih izvora energije i energetske efikasnosti u okviru saradnje EU sa zemljama u razvoju u Aziji, Africi, Latinskoj Americi i na Pacifiku;

5. *Ključne akcije* – inicijative koje kombinuju više napred pomenutih oblasti i odnose se na prioritete EU kao što je, na primer, održivi razvoj u najudaljenijim regionima.

Vreme trajanja

2003–2006. godine.

Budžet

Ukupno 200 miliona evra, godišnje 50 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za saobraćaj i energetiku (*DG Transport and Energy*).

3 Nova generacija programa EU

OD 2007. DO 2013. GODINE

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/newprog/index_en.html

3.1. INTEGRISANI PROGRAM ZA DOŽIVOTNO UČENJE

(Integrated Programme in the Field of Life–Long Learning)

Kratak opis

Novi Integrisani program baziraće se na tekućim programima iz oblasti obrazovanja i obučavanja: Sokrat, Leonardo da Vinči, Elektronsko učenje, Program podrške evropskim organizacijama u oblasti obrazovanja i obuke, a predviđeno je i uključivanje programa Erasmus Mundus od 2009. godine. Imajući u vidu izuzetno značajnu ulogu obrazovanja i obuke u izgradnji evropskog društva zasnovanog na znanju, reformisani program treba da omogući konkretnu realizaciju dugoročnih razvojnih i integrativnih ciljeva EU, posebno ciljeva Lisabonske strategije, Bolonjskog i Kopenhagenskog procesa. Integrisani program će obuhvatiti četiri specifična programa: Komenius, Erasmus, Leonardo da Vinči i Grundtvig, zatim „transverzalni“ program i novi program Žan Mone (Jean Monnet). Novine su: jedinstvena upravljačka struktura, značajno povećan budžet, pojednostavljenje procedura i veći stepen decentralizacije, odnosno veća uloga nacionalnih agencija u implementaciji određenih vrsta aktivnosti. U skladu sa Solunskom agendom, predviđena je mogućnost učešća država Zapadnog Balkana.

Aktivnosti

1. *Komenius* – sva pitanja vezana za učenje i podučavanje, počevši od predškolskog, zaključno sa srednjim obrazovanjem;

2. *Erasmus* – svi aspekti formalnog visokog obrazovanja, kao i stručno obrazovanje i obuka na visokoškolskom nivou (bitna promena je prebacivanje višeg stručnog obrazovanja iz Leonarda u Erasmus);

3. *Leonardo da Vinči* – svi aspekti stručnog obrazovanja i obuke, uključujući inicijalno i doživotno stručno obučavanje (osim višeg stručnog obrazovanja i obuke – Erasmus);

4. *Grundtvig* – svi oblici obrazovanja odraslih;

5. *Transverzalni program* sa četiri ključne aktivnosti: saradnja u oblasti kreiranja obrazovne politike, učenje stranih jezika, korišćenje IKT i širenje rezultata i uspešnih rešenja;

6. *Žan Mone* – tematski fokusiran na akademske kurseve i istraživački rad u vezi sa evropskim integracijama. Takođe, obezbeđuje nastavak sufinansiranja za 4 evropske institucije: Evropski koledž, Institut evropskog univerziteta u Firenci, Evropski institut za javnu upravu i Evropsku akademiju za pravo.

Budžet:

Predložen budžet od 13.620 miliona evra za sedam godina.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

3.2. OMLADINA U AKCIJI

(*Youth in Action*)

Kratak opis

U odnosu na tekući program Omladina, novi će biti operativniji, decentralizovaniji i namenjen mladim ljudima između 13 i 30 godina (u tekućem programu od 15 do 25 godina) u zemljama članicama EU i „trećim“ zemljama, posebno novim susedima nakon proširenja EU. Program podržava aktivnosti koje među mladima razvijaju osećanje lične odgovornosti, inicijativnost i solidarnost i podstiču ih da budu građani koji aktivno učestvuju u procesima na lokalnom, regionalnom i evropskom nivou.

Aktivnosti

1. *Omladina za Evropu* – projekti razmene mladih, podsticanje mobilnosti i pokretanje inicijativa usmerenih na aktivno učešće mladih u demokratskom životu;

2. *Evropska volonterska služba*;

3. *Omladina sveta* – saradnja i uzajamno upoznavanje mladih, uključujući mlade u novim susednim zemljama proširene EU, kao i u „trećim“ zemljama;

4. *Organizaciona potpora i obuka omladinskih trenera* – unapređenje rada omladinskih organizacija, finansijska pomoć evropskim omladinskim organizacijama, posebno Evropskom omladinskom forumu; stimulisanje razmene, obuke i informisanja omladinskih trenera, kao i partnerstva sa regionalnim i lokalnim strukturama;

5. *Saradnja u domenu kreiranja politike* – dijalog između mladih i organizacija nadležnih za definisanje politike, saradnja sa međunarodnim organizacijama i mere za bolje upoznavanje i razumevanje mladih.

Budžet

Predložen budžet od 915 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

3.3. KULTURA 2007 (*Culture 2007*)

Kratak opis

Širi cilj programa je jačanje evropskog kulturnog identiteta kroz podsticanje saradnje između zemalja članica EU. Novi program će biti konzistentniji i sveobuhvatniji od tekućeg i finansiraće mobilnost i saradnju između stvaralaca, kulturnih radnika i institucija, kao i cirkulaciju umetničkih dela i međukulturni dijalog.

Aktivnosti

1. *Podrška projektima i akcijama u oblasti kulture;*
2. *Sufinansiranje delatnosti evropskih organizacija* u oblasti kulture; pomoć za održavanje memorijalnih kompleksa (bivši nacistički logori i dr) i arhivske građe o velikim progonima i stradanjima i za čuvanje uspomene na žrtve takvih događaja;
3. *Finansiranje izrade analiza, prikupljanja i širenje informacija* u oblasti kulture.

Budžet

Predložen budžet od 408 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

3.4. MEDIJI 2007 (*Media 2007*)

Kratak opis

Tekući programi Mediji Plus i Mediji/Obuka, kao i neke druge srodne aktivnosti, spojiće se u jedan program čiji će osnovni cilj biti ekonomsko jačanje audiovizuelnog sektora, kako bi bio sposoban da efikasno obavi svoju kulturnu misiju. U tom kontekstu, ciljevi programa su: a) očuvanje i jačanje evropske kulturne raznolikosti i njene filmske i audiovizuelne baštine, otvoren pristup svim građanima Evrope i unapređenje međukulturnog dijaloga; b) veća cirkulacija evropske audiovizuelne produkcije u okviru i van EU i c) jačanje konkurentnosti evropskog audiovizuelnog sektora na otvorenom evropskom tržištu.

Aktivnosti

1. *Sticanje i usavršavanje veština* i stvaranje evropske audiovizuelne produkcije;
2. *Distribucija i promovisanje* evropskih audiovizuelnih dela;
3. *Pilot projekti* radi provere da li je program prilagođen kretanjima na tržištu.

Budžet

Predložen budžet od 1.055 miliona evra.

Nadležan

Generalni direktorat za obrazovanje i kulturu (*DG Education and Culture*).

4 Prilozi

4.1. POJAŠNJENJA

Prilažemo kratak opis nekih strateških dokumenata kojima se definišu dugoročne politike EU u određenim oblastima, a koji predstavljaju osnovni okvir za donošenje programa prikazanih u brošuri.

Lisabonska strategija – Lisabonski proces

Na specijalnom sastanku, održanom 23. i 24. marta 2000. godine u Lisabonu, Evropski savet je postavio novi strateški cilj Evropske unije da do 2010. godine postane najkonkurentnija i najdinamičnija privreda sveta zasnovana na znanju i sposobna da ostvari održivi ekonomski rast sa kvantitativno i kvalitativno boljim zapošljavanjem i većom socijalnom kohezijom. Usvojena je sveobuhvatna reformska agenda pod nazivom „Zapošljavanje, ekonomske reforme i socijalna kohezija – put ka Evropi zasnovanoj na informacijama i znanju“, poznata kao Lisabonska strategija (LS). Njena suština je u konzistentnom povezivanju delovanja u okviru Unije sa onim u samim zemljama članicama, kao i povezivanju svih politika EU u ekonomskoj, socijalnoj i sferi životne sredine. Kao tri ključne oblasti za ostvarivanje ciljeva LS identifikovane su: 1. istraživanja i inovacije, 2. informacione i komunikacione tehnologije i 3. obrazovanje i obučavanje.

U pozadini ovog koraka bila je analiza uzroka zaostajanja EU za SAD i Japanom. Konstatovano je da SAD, zahvaljujući novim tehnologijama i Internetu, zadržavaju visok nivo produktivnosti, čak i u vreme recesije, i da suština nove strategije EU treba da bude veće ulaganje u informacione tehnologije, reorganizacija poslovanja i administriranja u pravcu većeg korišćenja on-line opcije, kao i investiranje u razvoj ljudskih resursa, odnosno u sticanje odgovarajućih znanja i veština.

Evropski istraživački prostor (*European Research Area*)

Polazeći od velike uloge koju istraživanja i razvoj imaju u generisanju ekonomskog rasta i zapošljavanja, kao i jačanju socijalne kohezije, Lisabonska strategija je kao jedan od bitnih ciljeva postavila kreiranje Evropskog istraživačkog prostora (EIP). Osnovna ideja je da se ogroman, ali suviše fragmentisan, naučnoistraživački potencijal Evrope integriše i organizovano koordinira, sa ciljem maksimalnog korišćenja njegovih kapaciteta i rezultata. Donete su mere koje će obezbediti da se povežu svi programi i aktivnosti u oblasti istraživanja i inovacija u Evropi: nacionalni programi u zemljama članicama i kandidatima, multilateralni programi, kao što su Okvirni program EU, COST, EUREKA, i dr. Bitna karakteristika EIP je otvorenost prema zemljama izvan EU, kao što su, na primer, zemlje Balkana. Glavni instrument za realizaciju ciljeva Lisabonske strategije u oblasti istraživanja i inovacija i kreiranja Evropskog istraživačkog prostora jeste Šesti okvirni program EU za istraživanja i tehnološki razvoj.

Doživotno učenje (*Life-Long Learning*)

Jedan od temelja Lisabonske strategije jeste razvoj ljudskih resursa, odnosno obrazovanje i obučavanje svih građana za život i rad u društvu zasnovanom na znanju. Odgovor na pitanje kako to ostvariti jeste: pomoću koncepta doživotnog učenja¹, koji je EU usvojila kao vodeći princip u

¹ Koriste se i termini „celoživotno učenje“ i „permanentno učenje“.

definisanju svih politika u oblasti obrazovanja i obučavanja. Ukratko rečeno, permanentno učenje obuhvata sve vrste učenja u toku života, sa ciljem unapređivanja znanja, veština i sposobnosti za lične potrebe, zbog okruženja i za potrebe posla. To znači sticanje i inoviranje svih vrsta kvalifikacija, veština i znanja, od predškolskog uzrasta do poznih godina života. Uključeni su svi oblici učenja: kroz formalni sistem opšteg i stručnog obrazovanja i obučavanja, stručno usavršavanje na radnom mestu, samoinicijativno sticanje veština i znanja tokom celog života i dr. Reforme obrazovanja u Evropi usmerene su u pravcu otvorenijih i fleksibilnijih formalnih sistema obrazovanja, kao i u kreiranja novih modela obrazovanja i obučavanja, koji će zadovoljiti različite kategorije sadašnjih i budućih „učenika”.

Bolonjska deklaracija – Bolonjski proces

Osnovni cilj Bolonjskog procesa jeste kreiranje Evropskog prostora visokog obrazovanja (*European Space for Higher Education*), radi unapređenja zapošljavanja i mobilnosti stanovništva, kao i međunarodne konkurentnosti evropskog visokog obrazovanja.

Suočena sa sve većim problemom nekonkurentnosti visokog obrazovanja, Evropska unija je, potpisivanjem Bolonjske deklaracije 1999. godine, pokrenula Bolonjski proces u kojem već učestvuje oko 40 zemalja. Srbija i Crna Gora je Bolonjsku deklaraciju potpisala 2003. godine u Berlinu. Potpisivanjem ovog dokumenta države su se dobrovoljno obavezale da reformišu svoje sisteme visokog obrazovanja u skladu sa dogovorenim prioritetima, kako bi se obezbedili uporedivost i povezivanje na evropskom nivou. Bolonjski proces poštuje princip autonomije i raznolikosti, te ne predstavlja pokušaj standardizacije i uniformisanja evropskog sistema visokog školstva. Prioriteti Bolonjskog procesa su: usvajanje zajedničkog okvira za uporedivost diploma; uvođenje zajedničkih dodiplomskih i posle diplomskih stepena u svim zemljama; uvođenje Evropskog sistema transfera kredita (koeficijenti opterećenja studenata) i evropskih standarda za obezbeđivanje kvaliteta visokog obrazovanja, kao i otklanjanje ostalih prepreka za slobodno kretanje studenata i nastavnika. Rok za kreiranje Evropskog prostora visokog obrazovanja je 2010. godina.

Kopenhagenški proces – Kopenhagenška deklaracija

Kopenhagenški proces je iniciran novembra 2002. godine u Kopenhagenu, usvajanjem Deklaracije o unapređivanju evropske saradnje u oblasti stručnog obrazovanja i obučavanja (SOO). I ovaj proces je deo Lisabonske strategije, u kojoj SOO ima značajnu ulogu u ostvarivanju koncepta doživotnog učenja i razvoja visokokvalifikovane radne snage, koja će biti u stanju da ostvari cilj EU da ima najkonkurentniju i najdinamičniju privredu u svetu. Neophodno je pojačati kvalitet i atraktivnost SOO u pravcu formiranja kvalifikovane, prilagodljive i pokretljive radne snage u evropskim okvirima. Osnovni ciljevi Deklaracije su: jačanje evropske dimenzije u SOO; jedinstven okvir za transparentnost kvalifikacija i kompetencija; uporedivost i priznavanje kvalifikacija, uključujući uvođenje sistema transfera kredita za SOO, i osiguranje kvaliteta u SOO.

4.2. TABELA

Naziv programa	Vreme trajanja	Nadležan gen. dir. u Komisiji EU	Opis programa	Ciljna grupa	Vrsta aktivnosti
Šesti okvirni program za istraživanja i tehnološki razvoj¹	2002–2006.	GD za istraživanja	Glavni instrument za sprovođenje naučno-istraživačke politike EU. Obuhvata sve aktivnosti u oblasti istraživanja, tehnološkog razvoja i inovacija	Najširi krug NI organizacija i institucija, istraživači	Istraživački projekti u 7 prioriternih oblasti/ međunarodna saradnja/MSP/nove nauke i tehnologije/ stipendije
Erasmus Mundus	2004–2008.	GD za obrazovanje i kulturu	Unapređenje magistarskih studija na evropskom nivou. Kreiranje „Magistarskih studija EU“ na evropskim univerzitetima, stipendije za studente, predavače, istraživače	Visokoškolske ustanove, studenti, predavači, istraživači	Magistarske studije /stipendije/ partnerstva/ popularizacija i prateće mere
OMLADINA	2000–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Podsticanje saradnje mladih, uključujući razmenu mladih u okviru EU, kao i sa „trećim“ zemljama	Mladi između 15 i 25 godina (pojedinci i organizacije)	Razmena mladih/ volonteri/ projekti na lokalnom nivou/ zajedničke aktivnosti/ mere podrške
LIFE	2000–2006.	GD za životnu sredinu	Finansijski instrument za zaštitu i unapređenje životne sredine. Sufinansira inicijative i projekte u zemljama EU i „trećim“ graničnim zemljama Mediterana i Baltika	Sva pravna lica	Life – Priroda: zaštita prirodnih staništa; Life – životna sredina: razvoj inovacionih tehnika i metoda; Life – Treće zemlje: tehnička pomoć za aktivnosti od šireg interesa
Borba protiv diskriminacije	2001–2006.	GD za zapošljavanje i socijalna pitanja	Borba protiv različitih vidova diskriminacije (na osnovu rase, etničkog porekla, veroispovesti ili ubeđenja, fizičkog hendikepa, godina starosti ili seksualne orijentacije). Bolje razumevanje problema socijalne isključenosti	Nadležne državne institucije, organizacije, NVO, univerziteti i dr.	Analize i evaluacija/razmena informacija o politikama i uspešnim rešenjima/ jačanje kapaciteta organizacija
Borba protiv socijalne isključenosti	2002–2006.	GD za zapošljavanje i socijalna pitanja	Podsticanje saradnje zemalja članica EU za pronalaženje rešenja za smanjenje siromaštva i socijalne isključenosti	Administracija, socijalni partneri, socijalne službe, NVO, univerziteti i dr.	Ne finansira direktno socijalni rad na terenu, već aktivnosti za bolje razumevanje problema/ razmenu iskustava/ rešenja/ jačanje kapaciteta.
Rodna jednakost	2001–2006.	GD za zapošljavanje i socijalna pitanja	Sprovođenje okvirne strategije EU za rodnu jednakost; promocija jednakosti u ekonomskom i društvenom životu, zastupljenosti u državnim organima, ostvarivanju građanskih prava; promena stereotipa	Nadležni organi i organizacije, socijalni partneri, NVO, univerziteti	Saradnja nadležnih organa, institucija EU/ podizanje svesti/ analize i evaluacija/ jačanje kapaciteta
Zaštita potrošača	2004–2007	GD za zdravlje i zaštitu potrošača	Zaštita interesa potrošača i unapređenje njihovih prava na informacije, obrazovanje i organizovanje	Javna i neprofitna tela/ evropske organizacije potrošača, NVO	Zaštita ekonomskih interesa potrošača /unapređenje informisanja/ zaštita organizacija potrošača na evropskom nivou

¹ Programi osenčeni zeleno, kao i program TEMPUS, otvoreni su za zemlje Zapadnog Balkana bez finansijskog doprinosa.

Naziv programa	Vreme trajanja	Nadležan gen. dir. u Komisiji EU	Opis programa	Ciljna grupa	Vrsta aktivnosti
Zaštita Javnog zdravlja	2003–2008.	GD za zdravlje i zaštitu potrošača	Infomisanje; hitno reagovanje na pojave ugrožavanja zdravlja; unapređenje zdravstvene zaštite	Nadležni organi, zdravstvene ustanove, spec. organizacije, NVO	Praćenje i sistemi za hitno reagovanje/ zakonodavstvo /obuka/širenje informacija i znanja
Sokrat II	2000–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Unapređenje kvaliteta obrazovanja i obuke i kreiranje Evropskog obrazovnog prostora (KOMENIUS – školsko obrazovanje, ERASMUS – visoko obrazovanje, LINGVA – učenje stranih jezika, MINERVA – IKT u obrazovanju, GRUNDTVIG – obrazovanje odraslih i dr.)	Najširi krug – učenici, studenti, nastavnički kadar, obrazovne institucije, NVO, državni organi	Mobilnost/ zajednički projekti/umrežavanje/studije i komparativne analize/ zajednički projekti sa drugim programima/ inovacije
Leonardo da Vinci	2000–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Akcioni plan za implementaciju politike EU u oblasti stručnog obučavanja	Širi krug javnih i privatnih organizacija, nadležne institucije, centri za obuku, privredne komore i dr.	Mobilnost/pilot projekti/transnacionalne mreže/učenje stranih jezika/priručnici
Podrška evropskim organizacijama u oblasti obrazovanja	2004–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Akcioni plan za promovisanje rada organizacija i aktivnosti na evropskom nivou u oblasti obrazovanja i obuke radi proširenja znanja o izgradnji Evrope	Nezavisne neprofitne organizacije i asocijacije, univerziteti	Finansiranje rada određenih institucija, asocijacija i projekata usmerenih na jačanje evropske integracije u oblasti obrazovanja
Elektronsko učenje (e-Learning)	2004–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Efikasno integrisanje informacionih i komunikacionih tehnologija (IKT) u sisteme obrazovanja i obuke u Evropi	Đaci, profesori, škole	Poboljšanje digitalne pismenosti/evropski virtualni kampusi/e-bratimljenje škola/transverzne akcije
Mediji Plus/ Mediji Obuka	2001–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Razvoj, distribucija i promocija evropskih audio-vizuelnih dela, kao i obuka stručnjaka u evropskoj AV industriji	Stručnjaci u AV industriji	Obuka stručnjaka/promocija i distribucija AV programa/ razvoj produkcije/podrška za filmske festivale
Kultura 2000	2000–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Podsticanje saradnje u svim oblastima kulture i stvaralaštva	Umetnici i kulturni radnici /pojedinci i organizacije	Inovativne i eksperimentalne aktivnosti/višegodišnji sporazumi o saradnji/ posebne kulturne manifestacije/prevodi
Aktivni građani Evrope	2004–2006.	GD za obrazovanje i kulturu	Akcioni plan za promovisanje vrednosti i ciljeva EU, približavanje građana EU i njihovo aktivno učešće u javnim debatama. Sufinansiranje organizacija i institucija civilnog sektora	Organizacije navedene u Odluci o programu	Finansiranje određenih organizacija/finansiranje drugih/aktivnosti NVO

Naziv programa	Vreme trajanja	Nadležan gen. dir. u Komisiji EU	Opis programa	Ciljna grupa	Vrsta aktivnosti
Elektronski sadržaji (eContent Plus)	2004–2008.	GD za informaciono društvo	Tržišno orijentisan program razvoja i korišćenja digitalnih sadržaja na globalnim mrežama i promocija jezičke raznovrsnosti u informacionom društvu	Pravna lica, privatni i javni sektor	Olakšavanje pristupa i korišćenja digitalnih sadržaja/unapređenje kvaliteta/ unapređenje saradnje
Sigurniji Internet Plus	2005–2008.	GD za informaciono društvo	Akcioni plan za sigurnije korišćenje Interneta putem borbe protiv nelegalnih i štetnih sadržaja na globalnoj mreži	Širok krug aktera, od državnih organa, mrežnih operatera do roditelja, nastavnika i školskih vlasti	Borba protiv nelegalnih sadržaja/zaštita od neželjenih i štetnih sadržaja/promovisanje sigurnijeg okruženja/podizanje svesti
Carina	2003–2007.	GD za poresku politiku i carinsku uniju	Harmonizacija i transparentnost u implementaciji EU propisa: razvoj najboljih rešenja; obuka; komunikacija sa sektorom trgovine; unapređenje upravljanja spoljnim granicama EU	Carinske administracije	Unapređenje rada administracije/informacioni sistemi i obuka/tehnička pomoć/ zajednički timovi/ razmena /publikacije i priručnici
Fiskalis	2003–2007.	GD za poresku politiku i carinsku uniju	Bolje funkcionisanje poreskih sistema na unutrašnjem tržištu; provera znanja i obuka administracije; efikasna saradnja između zemalja članica i sa Komisijom; unapređenje administrativnih procedura	Poreska administracija	Sistemi komunikacije i razmene informacija/ razmena i seminari/ multilateralne kontrole/ obuka
Dafne II	2004–2008.	GD za pravosuđe i unutrašnje poslove	Sprečavanje i borba protiv nasilja nad decom, mladim osobama i ženama; zaštita žrtava i rizičnih grupa	Lokalne vlasti, univerziteti, NVO, multi-sektorske organizacije	Razmena informacija i koordinacija/ rad na terenu/ jačanje svesti/ razmena najboljih rešenja/ studije, pregledi
Herkul	2004–2006.	Evropska kancelarija za sprečavanje pronevera (OLAF)	Program zaštite finansijskih interesa Zajednice, preventivno delovanje i sprečavanje finansijskih pronevera	Nadležni organi i tela	Seminari, konferencije/koordinacija/ obuka i informisanje–razmena/primena IKT programa/tehnička pomoć
Marko Polo	2003–2010. (2007–2013)	GD za saobraćaj i energetiku	Smanjenje drumskog teretnog saobraćaja i njegovo prebacivanje na pomorski, železnički i rečni transport; razvoj multimodalnih sistema (more, železnica i unutrašnji vođeni tokovi)	Privredni operateri	Prebacivanje drumskog saobraćaja/otklanjanje strukturnih barijera/logistika
Inteligentna energija za Evropu	2003–2006.	GD za saobraćaj i energetiku	Podrška održivom razvoju sa sigurnim snabdevanjem energijom; konkurentnost i zaštita životne sredine (sprovođi se kroz SAVE, ALTENER, STEER, COOPENER)	Sva pravna lica	Unapređenje energetske efikasnosti/ korišćenje obnovljivih izvora energije /energetski aspekti saobraćaja/ podizanje svesti i razmena informacija/ monitoring

IMPRESUM

Izdavači

Evropski pokret u Srbiji
Kralja Milana 31/II; tel: 322 11 74 , faks: 322 42 02;
www.emins.org

Vlada Republike Srbije
Kancelarija za pridruživanje EU
Nemanjina 34/V; tel/faks.: 3619 317
www.seio.sr.gov.yu

Izdavanje brošure finansijski omogućila
Španska agencija za međunarodnu saradnju
Tehnički ured za saradnju sa Balkanom

Za izdavača

mr Danijel Pantić
Radmila Milivojević

Autor

Jasminka Kronja

Konsultant

dr Jelica Minić

Koordinator

Nebojša Milenković

Lektura

Snežana Jović

Korektura

Nina Lopandić

Dizajn i priprema

Igor Sergej Sandić
isandic@eunet.yu

Štampa

Birograf
Mladena Stojanovića 22
Beograd

Tiraž

5 000 primeraka

Uz finansijsku podršku

